

Секция: Государственное управление

Прокопенко Ольга Сергіївна

аспірант кафедри публічного управління та адміністрування

Інституту державного управління

Чорноморського національного університету імені Петра Могили

м. Миколаїв, Україна

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ НЕПОВНИХ СІМЕЙ В УКРАЇНІ

На сьогодні, феномен «неповні сім'ї» стає постійним явищем та повсякденною реальністю в Україні.

Кількість таких сімей не тільки не зменшується, а зростає рік у рік. Точну кількість неповних сімей вирахувати досить складно. Її можливо тільки визначити за обсягом отриманих допомог. Так, за даними Державної служби статистики України та Міністерства соціальної політики України, за станом на 01.01.2015 допомогу на дітей одиноким особам (матерям, удовам, удівцям, усиновителям) в Україні отримувало 208,9 тис. осіб, а за станом на 01.01.2018 всього отримувало таку допомогу 320,5 тис. осіб [1, с. 303; 9, с. 39].

Такі дані свідчать, що протягом трьох років, в Україні відбулося збільшення таких сімей на 35 %.

Наявність у суспільстві неповних сімей пов'язана, насамперед, із розлученнями, позашлюбною народжуваністю, втратою одного з батьків (овдовінням). Така сім'я стикається з однаковими труднощами незалежно від причин, з яких вона стала неповною. Чи народжується дитина поза шлюбом, чи залишається без одного з батьків унаслідок його смерті, офіційного розлучення або просто не проживання з сім'єю, вона опиняється в умовах диспропорційної сім'ї. Тому, дуже важливо, щоб такі сім'ї

відчували підтримку з боку держави у вигляді соціальних допомог. Водночас, законодавець же як підставу для посилення соціальної допомоги неповній сім'ї враховував лише одну із зазначених вище обставин – народження дитини поза шлюбом.

Так, у статті 18¹ Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» [6] одинокою матір'ю визнається жінка, яка не перебуває в шлюбі, виховує дитину без батька, причому у свідоцтві про її народження немає запису про батька або такий запис зроблено зі слів матері.

Допомога на дітей одиницям матерям призначатиметься у розмірі, що дорівнює різниці між 100% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку та середньомісячним сукупним доходом сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні 6 місяців. Так, у 2018 році максимальний розмір такої допомоги становить: для дитини віком до 6 років: з 1 січня 2018 року – 1492 грн., з 1 травня – 1559 грн.; для дитини віком від 6 до 18 років: з 1 січня 2018 року – 1860 грн., з 1 травня -1944 грн; від 18 до 23 років (за умови їх навчання): з 1 січня 2018 року – 1762 грн., з 1 травня – 1841 грн. [2].

Крім того, держава забезпечує іншими додатковими гарантіями неповні сім'ї. Так, на законодавчому рівні, закріплено, що одинокі матері (батьки) з дітьми мають право на отримання таких видів матеріальної допомоги: 1) пенсію в разі втрати годувальника, якщо батько - вдівець; 2) державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям; 3) державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам.

Слід відмітити, що в державі особливої актуальності набуває проблема забезпечення гідних умов для дітей, які народилися в неповній сім'ї. Особливо, права дитини в тих неповних сім'ях, які набули такий статус у зв'язку з розлученням батьків. Так, за даними Міністерства юстиції України [4], сьогодні в Україні майже 600 тис. дітей не отримують жодної

допомоги від одного з батьків, вони піддаються «економічному насиллю» через несплату аліментів.

Стаття 179 Сімейного кодексу України закріплює право дитини на одержання аліментів від своїх батьків, але реалізація цього права не завжди забезпечується в умовах реального життя. Ця проблема особливо актуальна, оскільки порушені зв'язки між регіонами, відчутно зросла міграція населення, система аліментування недосконала, багато в чому застаріла, не сприяє позитиву в цьому питанні наявність великої кількості підприємств недержавного сектора, найчастіше не підконтрольних державним органам. Усе це робить неможливим або вкрай ускладненим стягнення аліментів на утримання дитини, що призводило до порушення її прав [8].

Установлення доплати на дітей, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не вирішує проблеми. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 22 лютого 2006 року № 189, тимчасова допомога призначається дитині віком до 18 років у разі, коли: рішення суду про стягнення аліментів з одного з батьків не виконується у зв'язку з ухиленням від сплати аліментів або відсутністю у боржника коштів та іншого майна, на які за законом може бути звернено стягнення; стосовно одного з батьків здійснюється кримінальне провадження або він перебуває на примусовому лікуванні, у місцях позбавлення волі, якого визнано в установленому порядку недієздатним, а також перебуває на строковій військовій службі; місце проживання (перебування) одного з батьків не встановлено [7]. Допомога призначається і виплачується за місцем проживання (перебування) одного з батьків, який утримує дитину, органом праці та соціального захисту населення). Тимчасова державна допомога дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів призначатиметься у розмірі, що дорівнює різниці між 50% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку та середньомісячним сукупним доходом сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні 6 місяців. Таким чином,

максимальна сума грошової допомоги дітям, чії батьки не платять аліменти, в 2018 році становить: дітям до 6 років: з 01.01.2018 — 746 гривень, з 01.05.2018 — 779,5 гривень; дітям 6-18 років: з 01.01.2018 — 930 гривень, з 01.05.2018 — 972 гривні [3].

Враховуючи існуючі прогалини та колізії у регулюванні процедури стягнення аліментів, з початку 2018 року в Україні розпочалась, так звана, реформа аліментів, яка була запущена Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом удосконалення порядку стягнення аліментів» від 07 грудня 2018 року № 2234-VIII, який набув чинності 06 лютого 2018 року. Закон насамперед спрямований на впровадження нових механізмів, пов'язаних із примусовим виконанням рішень судів про стягнення аліментів. Особливістю нових новел законодавства є те, що з'являються додаткові засоби примусового виконання рішень, які можуть бути застосовані до боржників із заборгованістю зі сплати аліментів у розмірі, що сукупно перевищує суму платежів за шість місяців. Основне нововведення полягає в тому, що відтепер такі заходи державні виконавці застосовуватимуть без участі суду [5]. Так, за даними Міністерства юстиції України, після початку дії Закону обсяг повернутої заборгованості зріс по всій країні. Новий Закон забезпечив державних виконавців дієвими засобами впливу на батьків, які не хотіли добровільно утримувати своїх нащадків. З початку року 118 тисяч неплатників позбавили права виїжджати за межі України; понад 119 тисяч боржників обмежено у праві користуватися автомобілем і зброєю та полювати; 8,7 тисяч боржників оголошено у розшук. Водночас залишається болючим для сімей питання «розмір аліментів на дитину». Так, в Україні за станом на початок 2018 року мінімальний розмір аліментів складає лише 900 гривень, незалежно від віку і потреб дитини [4]. На сьогодні, Міністерство юстиції України продовжує роботу у напрямку посилення відповідальності батьків за несплату

аліментів на законодавчому рівні і вже найближчим часом очікуються нові зміни в цій сфері.

Окрім цього, державою забезпечено інший пакет соціального захисту для неповних сімей, що забезпечує реалізацію додаткових пільг у сфері трудових відносин, зокрема: 1) щорічна додаткова оплачувана відпустка тривалістю 10 календарних днів без урахування святкових і неробочих днів; 2) надання відпустки у зручний час для самотнього батька; 3) щорічна відпустка без збереження заробітної плати тривалістю до 17 календарних днів батьку, який виховує дітей без матері (в тому числі й у разі тривалого перебування матері в лікувальному закладі), що має двох і більше дітей віком до 15 років або дитину-інваліда; 4) щорічна відпустка без збереження заробітної плати батьку, якщо дитина потребує домашнього догляду, тривалістю, визначеною в медичному висновку, але не більш як до досягнення дитиною шестирічного віку, а в разі якщо дитина хвора на цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), – не більш як до досягнення дитиною шістнадцятирічного віку.

Водночас немала частка неповних сімей є отримувачами адресної соціальної допомоги (надається адресна безготівкова субсидія для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг); передбачено забезпечення самотніх батьків пільгами при постановці на квартирний облік тощо.

Підсумовуючи можна зазначити, що вирішення проблеми сімей з одним із батьків в державі забезпечується наданням певних видів допомог та пільг, проте, як свідчать згадувані вище суми допомог окремим групам сімей, питання забезпечення гідних умов утримання і виховання дітей із неповних сімей залишається відкритим, і держава має долучатися до його вирішення, у тому числі шляхом законодавчого регулювання відносин щодо матеріального утримання дітей батьками.

Література

1. Діти, жінки та сім'я в Україні: Стат. Збірник / Державна служба статистики України, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publzahist_u.htm.
2. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Офіційний веб-сайт Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.msp.gov.ua>.
4. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://minjust.gov.ua>.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом удосконалення порядку стягнення аліментів: Закон України від 07 грудня 2018 року № 2234-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2234-19>.
6. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закону України від 21 листопада 1992 року № 2811-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>.
7. Про затвердження Порядку призначення та виплати тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 лютого 2006 року № 189 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/189-2006-%D0%BF>.
8. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
9. Соціальний звіт за 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/timeline/?t=0&from=&till=&m=19#tagpanel>.